

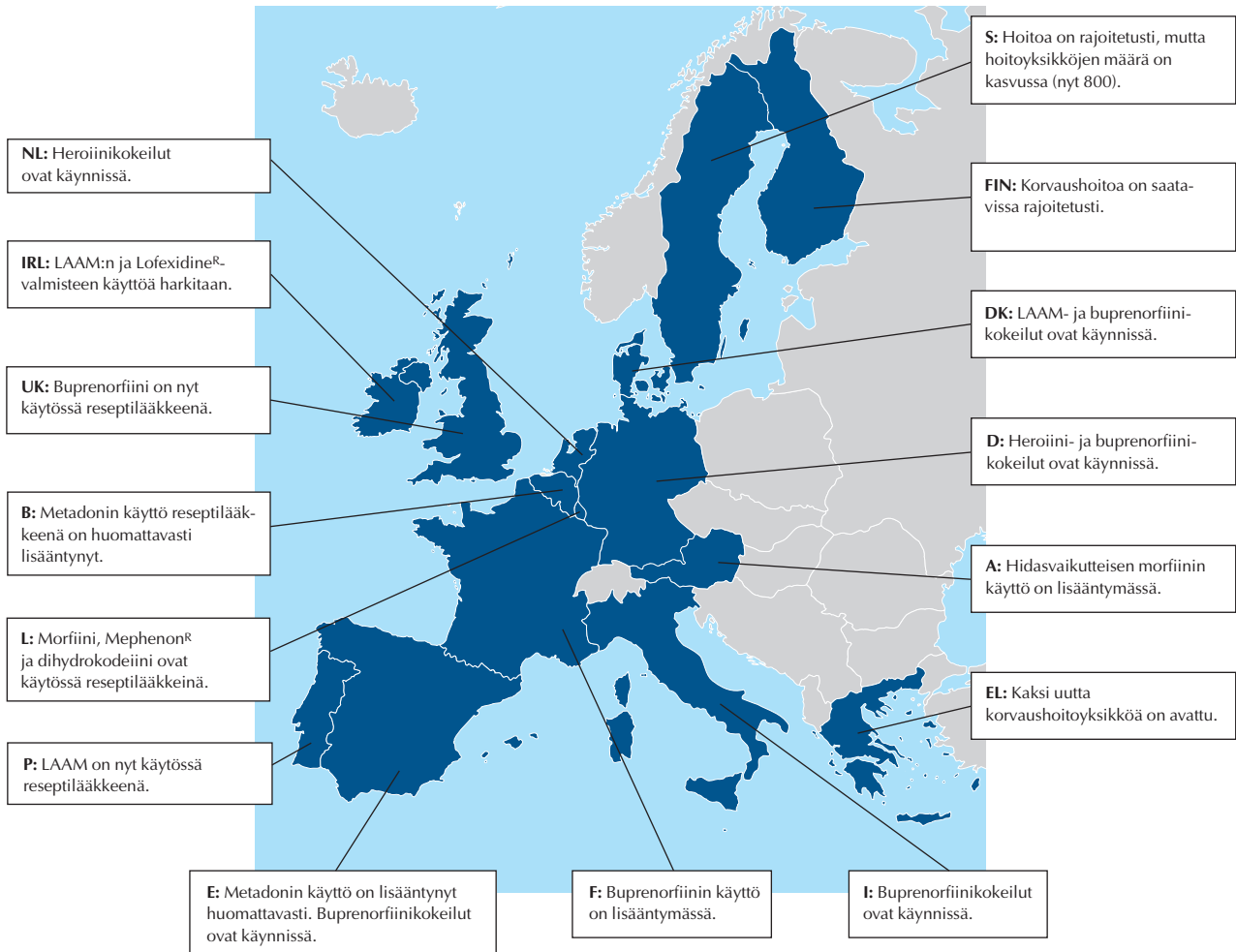
emcdda.europa.eu

Prosecution of drug-related offences

EMCDDA 2000 selected issue

In EMCDDA 2000 Annual report on the state of the drugs problem in the European Union

Korvaushoito Euroopan unionissa

asiakkaiden joukossa on paitsi verraten hyvin toimeentulevia, työssä käyviä henkilöitä myös erittäin heikkokuntoisia, kadulla eläviä ongelmakäyttäjiä, jotka kenties tarvitsevat enemmän hoivaa kuin avohoito voi tarjota.

Korvaushoidon arvioiminen on lisääntynyt huomattavasti viimeisen viiden vuoden aikana, mutta ilmoitusten mukaan ohjelmien laadunvarmistus, seuranta ja arviointi ovat useimmissa jäsenvaltioissa edelleen puutteellisia.

Huumausainerikosten oikeudelliset seuraamukset

Heroiinin hallussapito

11:ssä EU:n jäsenvaltiossa oikeusviranomaiset arvioivat heroinin ja vastaavien huumeiden hallussapidon seuraamuksista päättäessään, onko huumausaine tarkoitettu henkilökohtaiseen käyttöön. Henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua huumeen hallussapitoa pidetään lievempänä rikoksena kuin hallussapitoa muihin tarkoituksiin.

Yleensä siitä aiheutuu hallinnollisia seuraamuksia, kuten ajokortin tai passin menettäminen, sakkoja tai enintään 12 kuukauden vankeusrangaistus.

Käytännössä lienee mahdotonta määritellä yhteisiä perusteita syytetoimille edes yhden maan sisällä. Viranomaisten on otettava huomioon monia tekijöitä, kuten maan oma huumelainsäädäntö, rikosentekijän tilanne sekä rikoksen tekopaikka ja ajankohta.

Joitakin yhteisiä nimittäjiäkin on. Yleensä ensikertalaisen lievistä rikoksista – esimerkiksi henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitetun pienen huumeäärän hallussapidosta – seuraa varoitus, huomautus ja huumausaineen takavarikointi mutta ei ankaria rangaistuksia. Tanskassa käyttäjät, joilla on hallussaan yksi henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettu annos, saavat joskus pitää huumeensa. Tällöin taustalla on ajatus, että takavarikoinnilla olisi kielteisiä vaikutuksia, koska uuden annoksen ostamiseksi käyttäjä joutuisi kenties tekemään rikoksen.

Koska heroini aiheuttaa voimakasta riippuvuutta, sen hallussapito on todennäköisesti toistuva rikos. Rikoksen uusiminen onkin suuri ongelma. Useimmissa jäsenvaltioissa rikoksenuusijoihin sovelletaan ankaria seuraamuksia, kuten ehdollisia tai ehdottomia vankeusrangaistuksia, jos rikoksen uusimiseen liittyy huomattavia huumemääriä.

Heroinin kaltaisten huumeiden hallussapidosta rangaistaan hyvin eri tavoin EU-maissa. Esimerkiksi Tanskassa saatetaan antaa varoitus tai sakko. Kreikassa pienten kannabismäärien hallussapidosta voidaan joskus rankaista ankarammin kuin pienten heroiinimäärien hallussapidosta, koska heroinin katsotaan aiheuttavan käyttäjälleen suurempaa fyysistä riippuvuutta kuin kannabiksen. Alankomaissa ei yleensä nosteta syytettä, jos henkilöllä on hallussaan pieniä määriä ”kovia” huumeita henkilökohtaiseen käyttöön. Suomessa taas ”kovien” huumeiden käyttäjiä vastaan nostetaan useammin syyte kuin ”mietojen” huumeiden käyttäjiä vastaan, mutta oikeuskäytäntö vaihtelee eri syyttäjien välillä.

Omaisuusrikokset

Kaikissa jäsenvaltioissa huumeiden käytön rahoittamiseksi tehdyt omaisuusrikokset luokitellaan vakaviksi rikoksiksi. Rikoksenteikijän riippuvuus ei vaikuta asiaan. Rangaistus vaihtelee kuitenkin rikoksen olosuhteiden ja vastaajan tilanteen perusteella.

Huumeista riippuvaiset henkilöt, jotka varastavat huumeita apteekkeista tai omaisuutta yksityiskodeista huumeiden käyttönsä rahoittamiseksi, joutuvat todennäköisimmin syytteeseen. Tuomiona voi olla vankeusrangaistus, jonka pituus määrätään varastetun omaisuuden määrän ja rikoksen väkivaltaisuuden mukaan. Jälkimmäinen on erittäin raskauttava tekijä. Esimerkiksi Irlannissa ruiskun hallussapito uhkaamis- tai vahingoittamistarkoituksessa voi johtaa 12 kuukauden vankeusrangaistuksesta elinkautiseen tuomioon. Kansallisessa lainsäädännössä määritelty lievä varkausrikos, kuten myymälävarkaus tai näpistys, johtaa lieviin tuomioihin edellyttäen, että vastaaja suostuu hoidattamaan riippuvuuttaan.

Jos lievän varkausrikoksen tekee henkilö, joka ei ole aikaisemmin tehnyt omaisuusrikoksia ja jolla ei ole vakavia riippuvuusongelmia, todennäköisin seuraamus on ehdollinen tuomio ja sakko, vaikka ehdotonta vankeusrangaistustakaan ei ole suljettu pois. Jos rikosenteikijällä on kuitenkin vakavia riippuvuusongelmia ja hän suostuu menemään hoitoon, todennäköisin seuraamus on koetusaike, ehdollinen tuomio ja hoito.

Hoitoon ohjaaminen vaihtoehtona rangaistukselle on pääperiaatteena useimmissa jäsenvaltioissa. Se on muun

muassa Itävallan kansallisen huume politiikan perusta. Ehdollisia tuomioita sovelletaan yleisesti, ja onnistunut hoito päättää oikeusjutun. Tanskassa tehtiin vuosina 1995–1998 kokeilu, jossa huumeista riippuvaisia rikosentekijöitä hoidettiin rankaisemisen sijasta. Kokeilun tulokset ovat varovaisen myönteisiä. Vaikka monet osallistujista sortuivat huumeisiin ainakin kerran, yksikään ei tehnyt rikosta kokeilujakson aikana. Irlannissa on käynnistetty huumetuomioita koskeva pilottiohjelma, jossa tuomioistuimilla on valtuudet määrätä huumeriippuvainen hoitoon ja jossa niillä on vastuu arvioida hoidon edistymistä. Yhdistyneessä kuningaskunnassa aloitettiin vuonna 1998 DTTO-ohjelma (*Drug Treatment and Testing Order*), jolla pyritään vähentämään rikollisuutta tuomioistuimen määräämän hoidon ja kuntoutuksen kautta. Tuomioistuimet määräävät toimenpiteet ja seuraavat niitä, ja valvonnasta vastaavat ehdonalaisvalvojat. Vaikka rikoksesta langetettaisiin vankeusrangaistus, yhä useammissa maissa hoitomahdollisuuksia on myös vankiloissa.

Huumeiden myyminen

Huumausaineiden myyminen oman käytön rahoittamiseksi on yleistä kaikkialla Euroopassa käyttäjien keskuudessa. Se katsotaan kaikissa maissa vakavaksi rikokseksi olosuhteista riippumatta. Rikoksen aste otetaan kuitenkin huomioon määrättäessä seuraamuksia, jotka vaihtelevat maittain sakoista vankeusrangaistuksiin ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa elinkautiseen tuomioon.

Euroopan maista saatavilla olevat tiedot poikkeavat paljon toisistaan, mutta silti voidaan määritellä useita yhteisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat huumeiden myymisestä seuraaviin rangaistuksiin.

Määrä ja asiakas

Useimmissa jäsenvaltioissa vain pienen huumemäärän myyntiä pidetään lieventävänä asianhaarana laajamittaiseen huume kauppaan verrattuna. Kreikassa käyttäjät, jotka myyvät toisilleen todistetusti ainoastaan henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuja pieniä huumemääriä, voidaan tuomita kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, joka voidaan muuttaa joko sakoiksi tai ehdolliseksi tuomioksi. Huumausaineista riippuvaiset henkilöt, jotka ovat mukana huomattavien huumemäärien kaupassa, voivat saada enintään kahdeksan vuoden vankeusrangaistuksen. Huumausaineista riippumattomat rikosentekijät voidaan tuomita vastaavasta rikoksesta elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Ruotsissa tuomiot vaihtelevat kahdesta kuukaudesta kolmeen vuoteen myydyn määrän mukaan. Ei-kaupallinen myynti katsotaan lieventäväksi asianhaaraksi esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

Riippuvuusaste

Kaikissa jäsenvaltioissa rikoksentehtäjän riippuvuusaste voi vaikuttaa siihen, ohjataanko vastaaja hoitoon rangaistuksen sijasta.

Aineiden erot

Oikeudellisesti tehdään ero vaarallisten ja suurta riippuvuutta aiheuttavien huumausaineiden (esimerkiksi heroini) sekä edellisiä haitattomampien ja vähäistä riippuvuutta aiheuttavien huumausaineiden (esimerkiksi kannabis) välille. Kreikassa poliisi soveltaa huumeakauppaan käytännön työssä tärkeysjärjestyttä, joka määräytyy aineiden vaarallisuuden mukaan. Heroiinia pidetään vaarallisimpana huumausaineena, ja sen syytetoimet ovat ankarimmat. Sen jälkeen tulevat kokaiini, synteettiset huumeet ja kannabis. Luxemburgissa tehtiin lakimuutos, jossa tuomioiden ankaruus määräytyy aineiden vaarallisuuden mukaan.

Rikoksen uusiminen

Rikoksen uusimisesta voi seurata asteittain kovenevia tuomioita melkein kaikissa jäsenvaltioissa. Tanskassa hyvin vaarallisten huumeiden toistuva myynti voi johtaa kuuden vuoden vankeustuomioon. Jos kyse on huomattavista määristä, tuomio voi pidentyä enintään kymmeneen vuoteen. Luxemburgissa minkä tahansa huumeen myynnistä langetettavat tuomiot vaihtelevat yhden vuoden vankeudesta viiden vuoden vankeusrangaistukseen ja/tai sakkoon. Rikoksenuusijoiden tuomiot voivat olla kaksinkertaisia, jos ensimmäisestä tuomiosta on kulunut alle viisi vuotta. Koska huumeiden myynti on huumeista riippuvaisten henkilöiden yleisin tapa rahoittaa käyttöönsä (ennen lieviä varkausrikoksia tai murtoja), he ovat todennäköisiä rikoksenuusijoita. Vaikka toistuvat rikokset johtuvat fyysisestä riippuvuudesta, seuraamuksena on todennäköisesti pitkä vankeustuomio hoitoonohjauksen sijasta.

Vaikka yleensä EU-maiden oikeusviranomaiset katsovat henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua pienen huume määrän hallussapidon lieventäväksi asianhaaraksi, hallussapidon ja myynnin ero tuntuu hämärtyneen. Vaikka niihin sovelletaan eri tuomioita, niiden erottamiseksi ei ole määritelty riittävän selkeitä perusteita, joten samasta rikoksesta voi seurata eri rangaistuksia. Vaikka kaikissa jäsenvaltioissa rikoksentehtäjä voidaan ohjata hoitoon vankilan sijasta, käytännön yleisyyttä ei ole tutkittu EU:n tasolla.

Huumeita käyttäviä naisia ja heidän lapsiaan koskevat ongelmat

Naisten huumeiden käyttöä ei ole toistaiseksi tutkittu systemaattisesti EU:n huumetietojärjestelmissä.

Useimmat jäsenvaltiot kuitenkin käsittelevät huumeista riippuvaisten naisten tarpeita erityisohjelmissa, joiden laajuus ja päämäärä kuitenkin vaihtelevat.

Naisten huumeiden käyttö

Yleisesti ottaen miehet käyttävät naisia enemmän laittomia huumausaineita. Sukupuolten huumeiden käytön erot ovat monimutkaisia, ja ne riippuvat aineesta, käyttäjän iästä, sosiaaliryhmästä, koulutustasosta ja asuinpaikasta. Pojat käyttävät kannabista yleensä useammin kuin tytöt, mutta ero on pieni tai jopa olematon 15–16-vuotiaiden ikäluokassa. 20–24-vuotiaiden miesten käyttö on kuitenkin naisten käyttöä yleisempää. Sukupuolierot ovat entistä selvempiä, kun tarkastellaan käyttöä 12 kuukauden jaksolla ja tiettyjen huumeiden käyttöä.

Tyttöjen poikia varhaisemmat huumeekokeilut johtuvat yleensä siitä, että heitä vanhemmat poikaystävät yllyttävät tyttöjä kokeilemaan huumeita. Iän myötä huumeiden käytössä ilmenee sukupuolisidonnaisia eroja, jotka vain vahvistuvat.

Vaikka miesten huumeiden käyttö on yleisempää kuin naisten huumeiden käyttö, oikeudelliset, kulttuuriset sekä koulutukseen ja asuinpaikkaan liittyvät tekijät ilmaisevat huumeiden käytön lisääntyneen naisten keskuudessa. Käytön sukupuolierot ovat korostuneita maissa, joissa oikeudelliset seuraamukset ovat ankarat, sekä koulun varhain jättäneiden ja maaseutuväestön keskuudessa. Erot eivät ole niin selviä maissa, joissa kannabiksen tapaisten huumeiden käyttö on laajalti hyväksyttyä. Kreikassa miehet käyttivät huumeita (pääasiassa kannabista) naisia enemmän vuonna 1998. Naiset käyttivät huumeita kuitenkin kuusi kertaa enemmän kuin vuonna 1984, kun taas miesten käyttö ei edes kolminkertaistunut.

Päinvastoin kuin laittomien huumeiden ollessa kyseessä naiset käyttävät miehiä enemmän lääkkeitä, kuten bentsodiatsepiinejä, ja ero kasvaa iän myötä. Merkittävä seikka on se, että lääkkeiden laillinen ja laitton käyttö ei ole sosiaalisesti niin leimaavaa kuin laittomien huumeiden käyttö, vaikka lääkkeiden säännöllisestä käytöstä seuraa huomattavia terveyshaittoja.

Naisvankien määrä lisääntyy jatkuvasti Euroopassa. Espanjassa naisvankien määrä on melkein kolminkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vaikka huumausainerikoksista tuomituista naisista on vähemmän kuin miehiä, Irlannista ja Yhdistyneessä kuningaskunnasta saatujen tietojen mukaan vankilaan joutuvista naisista suurella osalla on huumeongelmia heroiniin, metadonin ja bentsodiatsepiinien kanssa. Naisvankiloiden huumehoitomahdollisuudet vaihtelevat.